

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ-ΟΡΙΣΜΟΣ- ΠΛΑΙΣΙΟ-ΣΗΜΑΣΙΑ

Το πλαίσιο της προσέγγισης

Ο όρος στον καθημερινό λόγο

Ο όρος σε κείμενα της Ε.Ε. (εξέλιξη του
όρου)

Το μεθοδολογικό πρόβλημα σε σχέση με
τον κοινωνικό αποκλεισμό

Περιγραφικός ορισμός – Έννοια δυναμική

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

ΟΡΙΣΜΟΙ – ΠΛΑΙΣΙΟ – ΣΗΜΑΣΙΑ

Πώς ορίζεται ο κοινωνικός αποκλεισμός;

- ❖ Ο όρος υποδηλώνει διαφορετικό περιεχόμενο για διαφορετικούς χρήστες
- ❖ Δεν υπάρχει κοινά αποδεκτός ορισμός για την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού.

- ✦ Στην Ελλάδα η αποσαφήνιση του όρου συνάντησε δυσκολίες
- ✦ Αποδόθηκε διαφορετικό περιεχόμενο του όρου στο πλαίσιο διαφορετικών προσεγγίσεων (φτώχεια, ρατσισμός κ.λ.π.)
- ✦ Την δεκαετία του 90 ' πραγματοποιήθηκε μεγάλος αριθμός συνεδρίων με θέμα τον κοινωνικό αποκλεισμό.
- ✦ Το 1996, πραγματοποιήθηκαν 80 ημερίδες με θέμα τον Κοινωνικό αποκλεισμό

Η ενασχόληση των επιστημόνων με το θέμα ήταν :
Αποτέλεσμα προγραμμάτων παρέμβασης της Ε.Ε. για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού

Συνεπώς :

ΠΛΑΙΣΙΟ

- ❖ Η ενασχόληση των επιστημόνων με τον κοινωνικό αποκλεισμό ήταν συνοδευτική ενέργεια σε προγράμματα της Ε.Ε.
- ❖ Η ενασχόληση προέκυψε ως αποτέλεσμα του γεγονότος ότι υπήρχε χρηματοδότηση
- ❖ Το ερευνητικό ενδιαφέρον προέκυψε μετά από προκήρυξη για ανάθεση έρευνας

(Παρένθεση)

❖ Διάκριση:

1. Χρηματοδοτούμενη έρευνα
2. Κατ' ανάθεση έρευνα

✦ Το πρόβλημα με την εννοιολογική αποσαφήνιση του κοινωνικού αποκλεισμού:

✦ Δεν περιγράφει απλώς το φαινόμενο

✦ *Αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα το οποίο προδιαγράφει και την αντιμετώπισή του*

✦ *Ο όρος έχει πρακτική σημασία*

Ο ΟΡΟΣ ΤΟΥ Κ. Α. ΣΤΟΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟ ΛΟΓΟ

1991 – Ελλάδα - εμφάνιση του όρου – διάλεξη του Bottomore

1997 άρθρο στην Ελ/τυπία αναφέρει: «... νέοι όροι δεν περιγράφουν πάντα νέα φαινόμενα ... ο όρος έχει επινοηθεί προσφάτως... από τότε που οι στρατιές απελπισμένων... ήρθαν να στεγάσουν... πείνα, δίψα, ανεργία, ... σε μία χώρα ξένη που τους βλέπει ως απειλή για την ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΗΣ ΣΥΝΟΧΗ».

Στα Μ.Μ.Ε. της εποχής: «με τον όρο Κ. Α. παλαιά προβλήματα ν χαρακτηρίζονται με νεότευκτους όρους»

✦ Πολλές φορές χρησιμοποιείται ο όρος ως συνώνυμο της φτώχειας και του ρατσισμού

✦ Το 1996 στην εφημερίδα Καθημερινή, παρουσιάζεται ο χάρτης των κοινωνικά αποκλεισμένων: *«Είναι αυτοί που η ζωή τους οδηγεί στο περιθώριο, εκεί όπου τα **κοινωνικά δικαιώματα καταργούνται και η κοινωνική προκατάληψη τους στιγματίζει. Στερούνται ότι απολαμβάνει η πλειονότητα των πολιτών»***

✦ Φτωχοί

✦ Άνεργοι

✦ Πάσχοντες

✦ Ηλικιωμένοι

✦ μετανάστες.....

Στην εφημερίδα παρατίθενται 15 κατηγορίες

Το ερώτημα που τίθεται είναι: ποιο κοινό σημείο συνδέει τις ομάδες αυτές κάτω από έναν κοινό όρο;

✦ Το 1997 ένα περιοδικό της εποχής το ΝΙΤΡΟ ' προσδιορίζει ότι: Η κατάσταση των κοινωνικά αποκλεισμένων: «it' s a dog' s life»

◆ Δηλαδή κοινωνικά αποκλεισμένοι είναι εκείνοι των οποίων:

◆ *«Η κατάσταση διαβίωσης είναι σε συνθήκες ανέχειας και στο περιθώριο της κοινωνίας»*

◆ Η **ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ** αποτελεί το ενοποιητικό πλαίσιο και όχι αιτίες

◆ Τα αίτια του κοινωνικού αποκλεισμού μπορεί να είναι πολλαπλά (δεν είναι δυνατόν να γίνει λόγος για μια αιτία του κοινωνικού αποκλεισμού):

◆ Μόνιμη ανεργία, αποβιομηχανοποίηση, εξέλιξη οικογενειακών δομών, παρακμή παραδοσιακών μορφών αλληλεγγύης, μετανάστευση, αύξηση ατομικισμού, κ.ά.

◆ Σχετικά με την ευρύτητα του όρου οι απόψεις για τις θεμελιώδεις αιτίες διαφέρουν

◆ Διακρίνονται τρεις σχολές σκέψης:

◆ Το ενδιαφέρον για την υπαιτιότητα συνιστά σημείο - κλειδί - Atkinson (1998)

◆ 1. Αυτή που θέτει στο επίκεντρο τα ήθη και τη συμπεριφορά του ατόμου

◆ 2. Αυτή που υπογραμμίζει το ρόλο των θεσμών και των συστημάτων (κράτος πρόνοιας)

◆ 3. Αυτή που δίνει έμφαση στις διακρίσεις και στα κοινωνικά δικαιώματα

Ο όρος σε κείμενα της Ε.Ε.

- ✦ Τα επίσημα κείμενα δεν διακρίνονται από σαφήνεια.
- ✦ Στο Πράσινο βιβλίο το 1994 στο κεφάλαιο για τον κοινωνικό αποκλεισμό δεν υπάρχει ορισμός. Ο κοινωνικός αποκλεισμός ταυτίζεται με τη φτώχεια.
- ✦ Δίδεται έμφαση στη ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ που αποκλείει από οικονομικές και κοινωνικές ευκαιρίες τα άτομα (π.χ. ανεργία)
- ✦ Η ασάφεια δεν είναι τυχαία

Η εξέλιξη του όρου στους Ευρωπαϊκούς Θεσμούς

- ◆ Το 1975 - Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Υπουργών:
- ◆ *«Κοινωνικά αποκλεισμένα είναι τα άτομα ή οικογένειες των οποίων οι πόροι είναι τόσο μικροί ώστε να αποκλείονται από το ελάχιστο επίπεδο διαβίωσης»*
- ◆ Το 1988 στην κοινοτική ατζέντα γίνεται λόγος για: *«κοινωνικό αποκλεισμό περιθωριοποίηση και νέες μορφές φτώχειας»*
- ◆ Το 1989 σε απόφαση του συμβουλίου της Ευρώπης σημειώνεται ότι: *«Η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού πρέπει να θεωρείται σημαντικό μέρος της κοινωνικής διάστασης της κοινής αγοράς»*

-
- ✦ Το 1991 - Παρατηρητήριο της Ευρώπης:
 - ✦ «Ορίζουμε τον κοινωνικό αποκλεισμό σε σχέση με τα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών»
 - ✦ Το 1994 - Συμβούλιο της Ευρώπης:
 - ✦ «Ως κοινωνικά αποκλεισμένες ορίζονται οι ομάδες που ΔΕΝ απολαμβάνουν ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ»

✦ Παρατηρείται μία μετακίνηση στα ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

✦ Αυτό σημαίνει ότι:

✦ Η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού συνδέεται με:

✦ Την υλοποίηση κοινωνικών δικαιωμάτων

✦ (εκπαίδευση, υγεία, πολιτικά δικαιώματα) των αποκλεισμένων (πολιτική σημασία)

✦ *Συνοψίζοντας:*

Όλες οι ομάδες που απαρτίζουν το χάρτη των κοινωνικά αποκλεισμένων παρεμποδίζονται στην απορρόφηση δημόσιων και κοινωνικών αγαθών. Το φαινόμενο αυτό μπορεί να ονομαστεί κοινωνικός αποκλεισμός.

- ✦ Ο κοινωνικός αποκλεισμός ως παρεμπόδιση απορρόφησης δημόσιου και κοινωνικού πλούτου:
- ✦ Υπάρχουν εκείνοι (εντός) οι οποίοι διαθέτουν εισόδημα και κάνουν χρήση δημόσιου και κοινωνικού πλούτου
- ✦ Όσο λιγότερη απορρόφηση δημόσιου και κοινωνικού πλούτου - τόσο μεγαλύτερη η πιθανότητα διολίσθησης στον κοινωνικό αποκλεισμό (εκτός)
- ✦ Όμως ο βαθμός απορρόφησης δεν είναι ένα τυχαίο γεγονός
- ✦ Ομάδες αποκλείονται δια νόμου ή εμμέσως

✦ Το παράδειγμα της εκπαίδευσης: Η εκπαίδευση αποτελεί δημόσιο αγαθό

✦ Η φοίτηση στην εκπαίδευση σημαίνει την χρήση του σε συνθήκες ισοτιμίας

✦ Τα δεδομένα όμως καταδεικνύουν ότι: όλοι οι άνθρωποι δεν αντλούν τις προσφερόμενες δυνατότητες

✦ Αυτό οφείλεται σε κοινωνικές σταθερές και μηχανισμούς

✦ Είναι ο κοινωνικός αποκλεισμός ένα φαινόμενο του σύγχρονου κόσμου;

✦ Σήμερα υπάρχει η έννοια του δημόσιου πλούτου ως σύνολο αγαθών στα οποία έχουν πρόσβαση όλοι οι άνθρωποι που ζουν σε μια χώρα. Π.χ. εκπαίδευση

✦ Συνεπώς:

✦ **Ο κοινωνικός αποκλεισμός εμφανίζεται ως ιδιαίτερο φαινόμενο σε σχέση με τα κοινωνικά δικαιώματα και υπάρχει στις κοινωνίες που υπάρχει η έννοια του δημόσιου και κοινωνικού πλούτου.**

Το μεθοδολογικό πρόβλημα:

- ✦ Πώς να μετρήσει κανείς τον κοινωνικό αποκλεισμό;
- ✦ Αυτό που μετράται είναι:
- ✦ Οι επιμέρους σχέσεις του φαινομένου με τα ζητήματα:
 - ✦ Της φτώχειας
 - ✦ Της ανεργίας
 - ✦ Των διαβαθμίσεων της εγκληματικότητας κ.ά.

- ✦ Τα μεγέθη αυτά όμως δεν ερμηνεύουν:
- ✦ Την ποικιλία των κοινωνικών σχέσεων
- ✦ Τις επιδράσεις των βιωμάτων της περιθωριοποίησης και της απαξίωσης
- ✦ Την απάρνηση και έλλειψη επικοινωνίας
- ✦ Τη μονήρη διαβίωση
- ✦ **Απαραίτητα η ποιοτική ανάλυση**
- ✦ Επίσης, σε θεωρητικό επίπεδο δεν υφίσταται ο κοινωνικός αποκλεισμός ως μια θεωρία, αλλά ως ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ επιμέρους αποκλεισμών (χρήση ποικιλίας θεωριών)

ΦΤΩΧΕΙΑ και ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

- ❖ Ο όρος του κοινωνικού αποκλεισμού διαδέχεται τη φτώχεια (μονοδιάστατη έννοια που συνδέεται με εισοδηματικά και καταναλωτικά κριτήρια)

Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός – Η ΣΧΕΣΗ

- ❖ **ΙΣΤΟΡΙΚΑ**, ομάδες ανθρώπων αποκλείονταν από την κοινωνική, πολιτική και οικονομική ζωή

❖ ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ
ΤΑΥΤΙΣΗ;

✦ Όμως η μονοδιάστατη οικονομική θεώρηση του κοινωνικού αποκλεισμού:

✦ Δεν ερμηνεύει το φάσμα των φαινομένων του κοινωνικού αποκλεισμού

✦ **ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ – ΦΤΩΧΕΙΑΣ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ**

✦ (σήμερα αποδεκτός η μονοδιάστατη προσέγγιση είναι εντελώς ανεπαρκής)

✦ Στην προσπάθεια διερεύνησης του κοινωνικού αποκλεισμού προτείνονται τρεις θεματικές αναλύσεις:

1. Αναπαραγωγή ανισοτήτων

2. Χαλάρωση και διάρρηξη του κοινωνικού ιστού

3. Απουσία κοινωνικών δικαιωμάτων

◆ ΟΜΑΔΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΕΝΩΝ

◆ Σύμφωνα με τον Χρυσάκη (2003):

◆ Χρήστες ουσιών

◆ Άνεργοι

◆ Ηλικιωμένοι

◆ Μετανάστες, πρόσφυγες, παλινοστούντες

◆ Τσιγγάνοι

◆ Φυλακισμένοι - Αποφυλακισμένοι

◆ Άτομα με ειδικές ανάγκες - Πάσχοντες

◆ Άτομα που εγκατέλειψαν την εκπαίδευση

◆ Ανήλικοι παραβάτες

(η λίστα είναι ενδεικτική)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ

ΔΥΝΑΜΙΚΟΣ

ΟΧΙ ΘΕΩΡΙΑ

ΟΡΟΣ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΡΙΣΜΟΣ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ (μη άσκηση)

ΠΑΡΕΜΠΟΔΙΣΗ ΑΠΟΡΡΟΦΗΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ

ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Άτομο (ηλικία, φύλο, φυλή, αναπηρία, κ.ά.)

Οικογένεια (συντροφικότητα, ευθύνες, παιδιά, κ.ά.)

Κοινότητα (φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, σχολεία, υγεία κ.ά.)

Τοπικό επίπεδο (αγορά εργασίας, μεταφορές, κ.ά.)

Εθνικό επίπεδο (πολιτισμικές επιρροές, κοινωνική ασφάλεια, θεσμικό πλαίσιο, κ.ά.)

Παγκόσμιο επίπεδο (μετανάστευση, κλιματολογική αλλαγή, κ.ά.)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

- ◆ Η έννοια δεν είναι αποκρυσταλλωμένη
- ◆ Διαδικασία προσδιορισμού

